

Акопян В. Г.

ГРОМАДЯНСЬКІ ІНІЦІАТИВИ “ЗЕЛЕНИХ” ЯК ЗАСІБ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ

В статті розкривається реалізація екологічних ініціатив, що забезпечують люди, які не тільки дотримуються екологічних стандартів, екологічних норм, екологічного законодавства, але й упровадження екологічної парадигми в реальний життєвий процес.

Ключові поняття: екологічна культура, охорона природи, екологічний рух, екологічна організація.

Визначивши екологічну парадигму як систему знання щодо екобезпечного розвитку локального суспільства, як і цивілізації загалом, слід підкреслити, що її дієвість забезпечують люди – прості трудівники й керівники відповідних виробництв, установ чи організацій. Мова йде не тільки про дотримання екологічних стандартів, екологічних норм, екологічного законодавства, але й про громадянські ініціативи щодо впровадження екологічної парадигми в реальний життєвий процес.

Саме екологічні громадські організації першими сповіщають суспільство про ризики й небезпеки безвідповідальної господарської політики уряду, яка наразі ставить на меті економічний розвиток будь-якою ціною. Вони постійно вимагають від уряду проведення експертизи екологічних наслідків тих чи тих урядових рішень та пропонують альтернативні варіанти господарювання, що не знищують природне середовище [1, 30]. Наявність ефективної мережі громадських структур стає за сучасних умов однією з умов забезпечення національної безпеки. Відповідно до Закону України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р. громадяни України, об’єднання громадян є суб’єктами забезпечення національної безпеки; розвиток громадянського суспільства, його демократичних інститутів визнано пріоритетним напрямом реалізації національних інтересів України [2, 19].

Несприятлива екологічна ситуація в країні та неспроможність органів державної влади владнати цю проблему актуалізували розвиток організацій екологічного спрямування. Основною метою їх діяльності є боротьба за чисте навколишнє середовище, за рівні можливості у доступі до природних ресурсів, технічну реорганізацію світу тощо. Процес діяльності зелених організацій в країні був досить тривалим. Враховуючи недосконалість екологічної політики держави,

яка фактично залежить не від потреб громадян, а від можливостей бюджету, діяльність екологічних організацій сприяє розумінню населенням важливості екологічних питань та необхідності їхнього вирішення [3, 148].

В середині минулого століття в багатьох європейських та інших країнах світу в екологічній сфері активно заявили про себе рух “зелених” та багато екологічних об’єднань. Останнім часом активізація екологічних громадських ініціатив в Україні виявилася у численних протестних акціях, спрямованих проти будівництва сховища відпрацьованих ядерних матеріалів у Чорнобильській зоні [4, 47]. Українське екологічне співтовариство дедалі більше починає відігравати роль сили, з якою потрібно рахуватися. Тому необхідно проаналізувати рух “зелених” у європейському просторі і в Україні, його ініціативи й значення.

Фундаментальна основа екологічного руху на Заході сформувалася на початку 1950-х років. Нащадок російських революціонерів Мюррей Букчин став ідеологом радикального екологічного руху, написавши ряд праць за цією тематикою. А після видання книги Р. Карсонс “Безмовна весна” почався відлік всього екологічного руху. Екологічний рух у Західній Європі й Північній Америці вийшов з масових соціальних протестів 1960-х років. І це заклало базу для розвитку екологічного руху через десятиліття. У березні 1972 року на зборах громадськості в м. Хобарт (Австралія) була сформована перша екологічна партія у світі (Об’єднана тасманська група). Приблизно в цей же час в Канаді була сформована “Мала партія” екологічного спрямування. У травні 1972 р. збори в Університеті Вікторії у Веллінгтоні (Нова Зеландія) створили загальнонаціональну “Партію цінностей” [5, 4].

Все це було обумовлено тим, що результатом післявоєнного економічного буму в західних країнах стало не лише виникнення суспільства загального добробуту, але і поява екологічних проблем небаченої раніше гостроти і масштабу. Вже тоді екологічні наслідки бурхливого промислового розвитку стали очевидні й відчутні для населення. У ті ж роки виникають різноманітні соціальні рухи (жіночі, антивоєнні, правозахисні тощо), як наслідок невдоволення існуючим порядком. Разом з іншими соціальними рухами виникає і екологічний рух, який складався з безлічі різних груп і течій, був центром розвитку самоорганізації людей на різних рівнях [6, 69].

Дуже скоро стало зрозуміло, що проблеми охорони середовища і запобігання екологічній кризі нерозв’язні виключно технічними засобами. Наявність жорстких обмежень економічного зростання у

середовищі змусила поставити під сумнів безумовність науково-технічного прогресу, принцип антропоцентризму, що є основою західного світогляду і задуматися про те, чи може людина далі існувати в якості вінця творінь або повинен зайняти місце серед інших біологічних видів. Так само було необхідно знайти вирішення низки інших запитань: чи зв'язано прогресуюче руйнування середовища з соціальними цінностями і настановами; чи обумовлено воно продуктивними силами, виробничими стосунками або суспільною системою в цілому тощо.

Проте головним зрушенням було перетворення руху охорони природи в інвайронментальний, тобто такий, що переймається станом всього місця існування, як природного, так і соціального. Заполітизовування руху – одна з ознак його перетворення в інвайронментальний. При цьому заполітизовування не зводиться до боротьби за владу, а полягає у виборі різних стратегій охорони і поліпшення місця існування. Звідси політичний радикалізм тієї або іншої екогрупи визначається не стільки потужністю протестних акцій або прямих дій, скільки мірою її прихильності новій екологічній парадигмі, яка передбачає корінну перебудову всієї суспільної системи [7]. До того як була сформульована нова екологічна парадигма, екологічному руху потрібно було пройти декілька етапів, які можна коротко охарактеризувати.

Перший етап – пошук альтернативних доріг розвитку суспільства у 1960-е-1970-е роки. Першою, як вже було зазначено, була книга Р. Карсонс “Тиха весна” про дію на природу тотальної хімізації. Вона мала величезний резонанс в суспільстві і була маніфестом екологічного руху, що зароджується. Другою і, мабуть, найважливішою віхою стала доповідь Римському клубу “Межі зростання” [8, 233]. Наступний етап – формування концепції глибинної екології: вперше її ідеї сформульовані в 1972 р. в лекції норвезького філософа Арне Наесса. Вона не піднімає питання техніки і технології, продуктивних сил або виробничих стосунків, фокусуючись на необхідності внутрішніх змін в людині, його системі цінностей і відношенні до природи; передбачає повну відмову від антропоцентризму і заміну його біоцентризмом [6, 70].

Далі розгляд екологічних рухів відбувався не тільки з позиції їх впливу на політичні події, а й перш за все, з аксіологічної точки зору, як сили, що змінює систему цінностей людей. Вивчення екологічних рухів як носіїв системи цінностей дозволили сформулювати Нову екологічну парадигму. Вона не містить конкретних механізмів переходу до нового суспільства і не визначає характеру його

політичної і економічної системи, але вона дозволяє виявити ключові соціально-культурні установки суспільства по відношенню до основних аспектів свого функціонування – промислового зростання, прогресу, політики, взаємозв'язкам людини з природою і так далі

Про екологічну кризу і способи виходу з нього починають говорити і політики, ці питання входять до порядку денного діяльності держави. У 1987 р. Всесвітня комісія з охорони середовища і розвитку, очолювана прем'єр-міністром Норвегії Г. Брунтланд опублікувала доповідь “Наше спільне майбутнє”, в якому проголошувалися ідеї стійкого розвитку, і з того часу вони стали основою екологічної політики розвинених країн Заходу [6, 71].

Все більше людей залучаються до екологічних рухів. Так, якщо на початку 70-х років відомо 2500 екологічних рухів, що заявили про себе, то через десять років їх налічувалося вже 15 тисяч, а ще через десять років майже 20 тисяч. Про масштаби екологічного руху в світі свідчать і такі дані: в Італії біля мільйона членів екологічних організацій, в Федеративній республіці Німеччини – до 3 мільйонів членів різноманітних товариств і об'єднань – рухи зелених, у Великобританії – 5 мільйонів учасників руху зелених. Міжнародні організації “Грінпіс”, “Екофорум за мир”, “Центр за нашу загальну справу” відрізняються глибоким і принциповим підходом до екологічної діяльності, розповсюдження екологічних знань. Різнманітні екологічні товариства, об'єднання, організації і рухи проявляють дедалі більший тиск на вирішення урядами держав Заходу і Сходу екологічних проблем. Народи активно виступають проти ядерної зброї, ядерної енергетики, за поліпшення якості міського середовища, беруть участь в екологічному вихованні та освіті, інформуванні населення тощо [9, 524].

Екологічні партії поступово виростали знизу, від рівнів кварталів до муніципальних, а потім екорегіональних і еконаціональних рівнів. Установчий з'їзд європейських зелених партій і рухів, що відбувся у лютому 2004 р. у Римі, привів до створення першої в Європі великої транснаціональної партії. Колективними членами нової партії стали представники 32 країн – 25 країн розширеного Євросоюзу, а також ряду держав, що не входять у цю найбільшу континентальну організацію, таких як Україна, Румунія й Грузія. Через розходження в національних виборчих законах новостворена партія поки що не висуває власних кандидатів, але надає підтримку своїм партіям-засновницям у відповідних країнах. Основні вимоги нової загальноєвропейської партії – відмова від ядерної енергетики, радикальна зміна ставлення до існуючої транспортної системи в

Європі, утвердження на континенті нових соціальних та екологічних стандартів [6, 73].

На сьогоднішній день зелені політичні партії продовжують грати ваговиту роль на політичній арені багатьох європейських країн. Безумовно, в Європейській партії зелених так чи інакше представлені всі країни Євросоюзу, але флагманами є дві країни – Німеччина і Австрія. Саме у цих країнах Зелений рух користується найбільшою, в порівнянні з іншими країнами, популярністю. Зелений рух Німеччини, який “де факто” є піонером серед країн Європи і з виникненням якого зв’язують появу Зеленої політичної доктрини в цілому, виник на хвилі протестних лівих настроїв у ФРН [10, 5]. Саме у Зеленому русі Німеччини були сформовані чотири складових політики партії, які поступово були прийняті майже всіма європейськими партіями Зелених, а нині є ознаками майже всіх зелених рухів в світі. Ці принципи: 1) Екологія. 2) Соціальна справедливість. 3) Низова демократія (репрезентація інтересів всіх членів соціуму, незалежно від положення). 4) Ненасильство.

Іншою країною-флагманом європейського зеленого руху є Австрія. Зелені Австрії традиційно користуються популярністю в країні. Серед інших країн Європи, де зелені грали або грають значну роль слід зазначити Францію, Ірландію, Португалію і Бельгію.

Історія політичного екологічного руху на Україні бере свій початок з неформальної громадської ініціативи середини 1980-х, тобто фактично з моменту перебудови. Вже у червні 1989 р. в Україні діяло понад 47 тисяч неформальних самодіяльних об’єднань, з яких 1946 позиціонували себе як екологічні (серед них найбільшим було екологічне громадське об’єднання “Зелений світ”, котре виникло у грудні 1987 р. як реакція на ситуацію довкола чорнобильської трагедії). Специфікою організацій цього спектра була не лише суспільна активність, а й усвідомлення необхідності запровадження політичних механізмів впливу задля досягнення своїх цілей, зміни ситуації на краще [5, 4].

Наприкінці 80-х та на початку 90-х рр. особливу роль у формуванні нового екологічного світогляду, який мав би лягти в основу стратегії екобезпечного розвитку, відігравала громадська думка українців, особливо позиція харизматичних людей, видатних діячів літератури, мистецтва, культури, освіти. “Ми пам’ятаємо, що наміри збудувати чергові атомні станції в Чигирині, на Кримському півострові, розширити вже на той час існуючі станції були призупинені саме завдяки позиції громадськості, і, зокрема, таких видатних лідерів нації, як Борис Олійник, Іван Драч, особливо

патріарха української культури, письменника і громадського діяча Олеса Гончара” [11, 215].

Починаючи з кінця 80-х і особливо середини 90-х рр. ХХ ст. екологічні недержавні організації створювали новий образ екологічного громадського руху в Україні. Історія становлення та розвитку екологічних неурядових організацій – невід’ємна частина усього екологічного руху в Україні. Значна частина екологічних НУО виникла як реакція на Чорнобильську катастрофу, деякі з яких є сьогодні провідними екологічними НУО України. Іншим важливим чинником, що сприяв виникненню екологічних НУО, був процес демократизації суспільства та держави в цілому. Із 80-х рр. почали виникати громадські організації у сфері захисту прав людини, прав дітей, вивчення становища жінки у суспільстві, різні благодійні фонди. Зрозуміло, що екологічна “ніша” суспільного життя не залишилась поза увагою. На цьому ґрунті виникла ціла низка організацій, які можна умовно поділити на дві групи: перша – невеликі групи активістів, що спрямовували свої зусилля на вирішення нагальних місцевих чи регіональних проблем та друга – організації, діяльність яких була спрямована на реформу державної влади, хоч вони і обмежували себе екологічними питаннями [12].

Суттєвим кроком розвитку українських екологічних організацій було приєднання світових досягнень екологічного руху. У свідомості громадян України та усіх землян закарбувалось лихо ХХ століття – аварія на Чорнобильській атомній електростанції. Відповідальність за несвоєчасне інформування населення про аварію, її масштаби та ймовірні наслідки для майбутніх поколінь досі лежить на особах, що приймали державні рішення в рамках колишніх Радянського Союзу та Радянської України. Хмара від вибуху на атомній електростанції створила в Україні не тільки зону радіоактивного опромінювання, а й зону інформаційної темряви. Саме тому громадяни України, її екологічна еліта по-особливому сприймають базові екологічні права людини, що закріплені Організацією Конвенцією “Про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля” [13, 7]. Відкритість екологічної інформації стало важливим кроком розвитку екологічної свідомості українського населення.

За підрахунками відомого українського соціолога О. Г. Стегнія [14, 9], в Україні неурядові екологічні організації хронологічно виникали наступним чином: до 1985 р. включно вони становили 6% від сучасної загальної кількості, в 1986-90 рр. створено 35% неурядових екологічних організацій, а після 1991 р. – 59%. Якщо

говорити про перший період, то мова йде про такі організації, як Українське товариство охорони природи, Студентський рух дружин охорони природи, Товариство мисливців, Товариство рибалок, які за статутом формально себе відносили до природоохоронних організацій. Колосальним поштовхом для виникнення великої мережі неурядових екологічних організацій став вибух на Чорнобильській атомній електростанції, тому і період 1986-1991 рр. був у цьому контексті “вибуховим”. Цьому сприяло також і певне послаблення тисків тоталітарної держави, так звана епоха перебудови, яка не піддавала прямій кримінальній карі активність громадян в екологічній сфері.

У 1988 році в Києві відбувся перший великий санкціонований мітинг, який мав виключно екологічну спрямованість і був організований низкою організацій: “Спадщиною”, “Громадою”, екологічними об’єднаннями “Зелений світ”, “Ноосферою”, “Зеленим милосердям”, “Небайдужими”. На міжреспубліканській конференції асоціації “Зелений світ” 25-26 квітня 1989 р. було рекомендовано українській (тоді ще радянській) владі припинити будівництво та експлуатацію атомних станцій, розсекретити та зробити доступною кожному громадянину інформацію про наслідки катастрофи на ЧАЕС та щодо реальної екологічної ситуації в Україні. Ідея створення екологічної партії виникла у жовтні 1989 року на установчому з’їзді Української екологічної асоціації “Зелений світ”. У той час рейтинг зелених в Україні був дуже високим, бо, на відміну від інших, тоді зелені ще могли робити конкретні справи [5, 4].

Чи не найзначнішою подією стало створення Української екологічної асоціації “Зелений світ”, яка у жовтні 1989 р. провела свій перший з’їзд, а через рік на її основі сформувалася Партія Зелених України (перший голова Юрій Щербак), яка активно включилась у політичну боротьбу. Починаючи з 1991 р., в умах незалежної України, громадський ініціативний рух набув дійсно загальнонаціонального масштабу. Про точну кількість зареєстрованих об’єднань нині важко говорити, оскільки постійно, майже щомісяця, низка об’єднань припиняє своє існування, а натомість виникають інші. Чимало неурядових екологічних організацій існують незареєстрованими. Вони діють ситуативно, скажімо на період якоїсь масової акції, наприклад очищення берегів річок, насадження дерев і т. п.

Важливим було налагодження тісної співпраці неурядових і колишніх громадських організацій з державними структурами, зокрема у 1996 р. при Мінекоресурсах України почала працювати Громадська рада неурядових екологічних організацій. Основні учасники ради: Всеукраїнська екологічна ліга, Національний

екологічний центр України, Всеукраїнський благодійний фонд “Паросток”, Всеукраїнський екологічний благодійний фонд “Еко-XXI століття”, УкрЮНЕПком (Всеукраїнський комітет підтримки програми ООН з навколишнього середовища), Всеукраїнська екологічна організація “Мама-86”, Всеукраїнська дитяча спілка “Екологічна варта”, Українська екологічна асоціація “Зелений світ”, декілька фахових об’єднань, зокрема Ботанічне товариство, Географічне товариство, Товариство охорони природи, Товариство охорони птахів, Товариство стійкого розвитку та деякі інші. Це створило нові можливості для координації зусиль органів влади та громадського руху, особливо це стосується питань, які вимагають швидкого реагування і прийняття рішень на вищому рівні державного управління [11, 217].

Таким чином, все розмаїття екологічних організацій потребує класифікації та упорядкування. О. Г. Стегній за якісним складом членів організацій та характером їх основної діяльності виділяє вісім базових типів неурядових екологічних організацій: 1) масові організації уніфікованої екологічної діяльності (“Зелений світ”, “Республіканське товариство охорони природи” та ін.); 2) масові організації профільованої екологічної діяльності (“Мама-86”, “Союз рятування від Чорнобиля”, “Комітет рятування Дніпра” тощо); 3) об’єднання професійних екологів; 4) інформаційні центри, агенції і редакції екологічного профілю; 5) громадські колишні організації, які працюють з дітьми (Всеукраїнський благодійний фонд “Паросток”); 6) туристичні групи, які мають екологічні проекти (“Екотуризм”); 7) громадські природоохоронні інспекції та дружини охорони природи; 8) організації нової хвилі, соціальний захист і споживання гуманітарної допомоги під екологічним прапором [14, 25].

Крім того, багато українських неурядових екологічних організацій є колективними членами міжнародних природоохоронних органів, таких як: BlackSea Ntework, Birdlife International, CEE Bankwatch Network, IUCN, WWF (фонд збереження дикої природи) тощо [3, 151]. На жаль, можливості українських організації у співпраці з такими організаціями обмежено внаслідок недосконалості українського законодавства.

Слід зазначити, що українські та закордонні екологічні організації мають різні умови діяльності [1, 32]. Так, ефективність екологічних неурядових організацій країн Західної Європи вимірюється насамперед рівнем реальної підтримки населення. Наприклад, у Нідерландах 10% населення є членами різних екоНУО. Здебільшого це пасивна підтримка у вигляді благодійних внесків та передплати на

друковані видання. Загальна кількість активних членів у 10 разів менша за загальну. Для сучасної України масове членство в громадських організаціях, зокрема й в екологічних, не характерне

Схожість даних рухів на Сході і Заході лежить в спільності їх цінностей і цілей. На відміну від інших соціальних суб'єктів колективної дії, промовців за економічні і політичні реформи, головною метою екологічних рухів є збереження “світу життя”, невід’ємна частина якого – міське середовище. Відповідно, їх вимоги адресуються не лише “в зовні”, до соціальних інститутів суспільства, але перш за все до самих собі і своєму безпосередньому оточенню. Екологічні цінності зовсім не зводяться до завдань охорони природи і збереження ресурсів. У соціологічній літературі йдеться про “екологічну парадигму”, що є системою принципів, що стосуються ключових проблем суспільного розвитку: стосунків людини з природою і собі подібними, її поглядів на роль економіки і технологічного розвитку, принципів соціальної організації суспільства і його політичного життя [7, 36].

Ще однією суттєвою відмінністю в діяльності українських та західних екоНУО є досягнення різних тактичних цілей. На Заході головною метою “зелених” є ухвалення національними чи місцевими органами влади правових актів, спрямованих на захист довкілля (наприклад, затвердження нової безпечної політики поводження з хімікатами, заборона використовувати певний токсичний матеріал у будівництві, переведення певної території під заповідний фонд тощо). “Зеленим” нелегко даються такі акти, боротьба за них може тривати роками і не завжди є успішною. Однак після ухвалення таких документів державний апарат вправно виконує свої функції (створюється нова система обліку та контролю за обігом хімічних речовин, токсичний матеріал вилучається і не використовується, заповідник функціонує). В Україні ж природоохоронцям, окрім подібної роботи, ще більше зусиль доводиться докладати, аби примусити державний апарат виконувати його ж рішення, бо ухвалюються вони зазвичай лише формально, без реального бажання їх виконувати та без належного нормативно-організаційного забезпечення [1, 30].

Для класифікації екологічних груп (тобто партій, громадських об'єднань та рухів) можна скористатися також результатами роботи Вутона [15]. Він виділяє три групи – економічні, професійні та культурні і три оперативні рівні дій зацікавлених груп. Усі вони поділяються на три категорії: місцеві, регіональні і національні та групи вищого рівня. Згідно з даною класифікацією, для України

можуть бути вказані: об'єднання людей, що проживають у даній місцевості, – локальний рівень; галузеві профспілки або їхні об'єднання – регіональний національний (середній) рівень; профспілки України – вищий рівень.

Наймасовішими громадськими організаціями вищого рівня є Українське товариство природи, Українська екологічна асоціація “Зелений світ”, Всеукраїнська громадська організація “Чиста хвиля”, Всеукраїнське товариство краєзнавців тощо. Неформальним лідером зеленого руху України є Партія Зелених України (ПЗУ). Основна мета ПЗУ – створення умов для становлення незалежності української держави шляхом сприяння перебудови економіки, впровадження в життя державних програм екологічної освіти, виховання та природокористування. В Україні активно діє відділення Міжнародної екологічної організації “Грінпіс”.

Діяльність екологічного руху в Україні також обумовлена обставинами, пов'язаними із специфікою екологічного становища України. Зазвичай, коли мова йде про стан екологічної небезпеки в Україні по-перше згадують про Чорнобиль та ті наслідки, що вже не в змозі усунути жоден проект. Але проблема набагато глибше та системніше. Як визначає один із керівників екологічного руху України А. В. Толстоухов, аналізуючи головні причини кризових екологічних явищ в Україні, слід вказати і на деякі специфічні обставини. “Це – грубі помилки в розміщенні виробничих об'єктів; тяжіння до гігантоманії та концентрації виробничих об'єктів; велика ресурсозатратність економіки; ізольованість розгляду проблем розвитку виробництва і охорони природи; відсутність або погана робота очисних споруд; відсутність екологічної (незалежної) експертизи; відомчість, необґрунтованість прийнятих рішень; недосконала бюрократично-командна система, недосконале законодавство; незадовільна матеріально-технічна база; відсутність матеріальної зацікавленості і, нарешті, відсутність чіткої програми екологічного оздоровлення України, де були б визначені цілі і пріоритети нашої екологічної політики” [16, 25].

У нашій сучасній історії екологічні недержавні організації посідають особливе місце, бо екологічний рух є найдавнішим із соціальних рухів незалежної України, народженню яких дав поштовх Чорнобиль. Так, перша демократична Українська екологічна асоціація “Зелений світ” виникла ще у 1987 році. Ця надзвичайно потужна і впливова організація діяла по всій Україні, дала молодій державі першого міністра охорони навколишнього середовища і породила багато інших екоНУО, деякі з них активно діють і досі. Саме в

“Зеленому світі” було сформульовано й на першому екологічному мітингу в жовтні 1988 року проголошено необхідність створення широкого громадського руху України – Народного Руху [1, 31].

Згідно закону України “Про об’єднання громадян”, “об’єднанням громадян є добровільне громадянське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод” [11, 216]. Відповідно, об’єднання громадян екологічного спрямування згуртоване суто екологічними інтересами, тобто інтересами збереження, відтворення і розвитку природного довкілля. Структура громадських екологічних організацій не є уніфікованою і відображає волю і можливості громадян як в загальнонаціональних межах, так і на регіональних або місцевих рівнях. Тому в Україні існують громадські екологічні об’єднання всіх рівнів. Вони можуть мати як загальнонаціональний характер, так і об’єднувати подвижників екологічного руху в окремій школі, в окремому селі, місті, районі, інституті і т. п. Саме це засвідчує, з одного боку, масовість екологічного руху, а з другого – його дійсно добровільний подвижницький характер.

Екологічним рухам властивий принципово інший характер людських взаємин [17, 61]: вони більш “горизонтальні”, системно організовані і комунікативно рівноправні. Сьогодні багато екологічних питань перестали бути проблемами когось одного або окремої держави, поступово вони починають зачіпати міжнародні стосунки, впливати на архітектуру світового порядку. Тому в цілях підвищення ефективності своєї роботи екологічні рухи створюють міжорганізаційні структури, мережі комунікацій, які об’єднують усередині себе різних акторів. Такими мережами є великі міжнародні організації, зокрема Greenpeace, Earth First, Friends of the Earth, World Wide Fund for Nature та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубовська-Онісімова Г. Майбутнє України в руках екоНУО / Г. Голубовська-Онісімова, О. Супруненко // Розвиток громадянського суспільства України в 2008 році: плани на майбутнє / за ред. М. Лациби; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : Агентство “Україна”, 2009.
2. Про основи національної безпеки України [З-н України № 975–IV від 19 червня 2003 року] // Стратегічна панорама. – 2003. – № 3-4.
3. Трима К. А. Особливості діяльності українських екологічних організацій в умовах глобалізації // Грані: Політологія. – 2009. – № 6 (68).

4. *Корнієвський О. А.* Громадські об'єднання як суб'єкт політики національної безпеки: постановка проблеми // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1 (10). – С. 47.
5. *Толстоухов А.* Еко-майбутнє починається з “ЕКО+25%” // Газ. День. – 2006. – № 3 (582) 28 січ. – 3 лют. – С.4.
6. *Аксенова О. В.* Генезис социально-экологической рефлексии на Западе во второй половине XX века // Социологические исследования. – 2004. – № 9.
7. *Яницкий О. Н.* Развитие экологических движений на Западе и Восток Европы // Социол. исслед. – 1992. – № 1.
8. *Сторожук А.* Сталий розвиток економіки: історійко-теоретичний аналіз // Вісн. Львівськ. ун-ту. – Сер. Економіка. – 2008. – вип. 40.
9. Політологія. Підручник // За загальною редакцією проф. Кремень В. Г., проф. Горлача М. І. – Харків: Друкарський центр “Єдіно-рог”, 2001.
10. *Чорногор Я. О.* Утворення партії “зелених” та її роль в суспільно-політичному житті ФРН: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 2005.
11. *Прутько С.* Механізми політико-правового забезпечення екобезопасного розвитку України // Українознавство. – 2006. – № 2.
12. *Андрусевич А.* Неурядові екологічні організації в Україні: проблеми становлення та розвитку // Незалежний часопис І. – 2006. – № 41 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n41texts/andrusevych.htm>.
13. Київ 2003 через Оргус: Спеціальне дослідження регіонів України до 5-ї Всеєвропейської конференції міністрів навколишнього середовища “Довкілля для Європи”; Мін-во екології та прир. рес-в Укр. – К. : ЕКСОР. – 2003.
14. *Стегній О. Г.* Неурядові екологічні організації України: сучасний стан і перспективи розвитку (За результатами національного соціологічного дослідження). – К. : Наукова думка, 1996.
15. *Качинський А. Б.* Основні напрями та засоби екологічної політики України // Стратегії розвитку України: теорія і практика. – наук. вид. відпов. ред. О. О. Янішевський. – К. : Нац ін.-т стратегічних досліджень. – 2002. – [Електронний документ]. – Режим доступу: www.niss.gov.ua/book/strateg2/index.htm.
16. *Толстоухов А. В.* Відповідальність і влада // Мультиверсум: Філософський альманах – Вип. 15. – 2000. – С. 24-37.
17. *Давыдова С. И.* Сетевая организация экологических движений России и Европы / С. И. Давыдова, О. А. Усачева // Социол. исслед. – 2009. – № 11.
18. *Яницкий О. Н.* Экологическое движение и контекст: становление гражданского общества в посттоталитарной среде // Социол. исслед. – 1992. – № 12.

Акопян В. Г. Гражданские инициативы “зеленых” как средство внедрения экологической парадигмы.

В статье раскрывается, что реализацию экологических инициатив обеспечивают люди, которые не только соблюдают экологических стандартов, экологических норм, экологического законодательства, но и внедрение экологической парадигмы в реальный жизненный процесс.

Ключевые понятия: экологическая культура, охрана природы, экологическое движение, экологическая организация.

Akopian V. G. Civic Initiatives “green” as a means of implementing environmental paradigm.

The implementation of environmental initiatives provide people who are not only comply with environmental standards, environmental standards, environmental laws, but also the introduction of ecological paradigm in a real life process.

Keywords: ecological culture, environment, environmental movement, an environmental organization.

Швець Д. Є.

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ: РЕТРОСПЕКТИВА І СТРУКТУРНО-ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗМІН В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянуто структурно-інституційні аспекти системи професійно-технічної та вищої освіти в ретроспективі соціології освіти та особливості її змін в сучасних умовах.

Ключові слова: освіта, інститут освіти, соціологія освіти, професійно-технічна освіта, вища освіта.

Актуальність проблеми в соціології освіти пов'язана з такими сучасними мегатенденціями світового суспільного розвитку, як інтенсивна зміна традиційних моделей навчання, створення експериментальних і альтернативних навчальних закладів, а також з орієнтацією української освітньої політики на інтеграцію в європейський освітній простір, демократизацію та вільний вибір програм навчання і освіти, створення системи безперервної освіти, її гуманізацію, гуманітаризацію, інформатизацію і комп'ютеризацію.

В умовах світової інтеграції і посилення взаємодії країн, підвищення мобільності населення і загострення конкуренції, прискорення соціально-культурних змін важливим є створення